

Project Kustontwikkeling Eemszijlen

Toelichting op de Kennisgeving Voornemen & Kennisgeving Participatie

---

Belangrijk:

- Dit document bestaat uit een **voornemen** (deel A) en een **voorstel voor Participatie** (deel B) van het project Eemszijlen.
  - Wilt u hierop **reageren**? Dat kan van 8 juni 2022 tot en met 19 juli 2022.
  - Heeft u een vraag? Neem dan contact met ons op of maak een afspraak bij u in de buurt. Zie de contactgegevens en mogelijkheden aan het eind van deze toelichting.
-

Inleiding

De Provincie Groningen en het waterschap Hunze en Aa's werken samen met de gemeente Eemsdelta, Rijkswaterstaat, Het Groninger Landschap en Groningen Seaports aan het voorbereiden van een deel van de kustzone van de gemeente Eemsdelta (De Grootte Polder) op de gevolgen van klimaatverandering. Daarmee willen wij ervoor zorgen dat toekomstige generaties in deze kustzone kunnen blijven wonen, werken en recreëren. Wij willen meerwaarde creëren door verschillende opgaven en functies zoals natuur, recreatie/toerisme, zoetwaterbeschikbaarheid en waterveiligheid in samenhang te bekijken. Daartoe werken wij samen in het project Kustontwikkeling Eemszijlen.

Het project Eemszijlen is geïnitieerd vanuit twee programma's: de centrumontwikkeling van Delfzijl en het programma Eems-Dollard 2050 (ED2050). Aanleiding voor dit programma is dat de natuur in de Eems-Dollard flink is verstoord. Door klimaatverandering stijgt de zeespiegel en is er minder zoetwater voor de landbouw en industrie beschikbaar. Ook de leefbaarheid staat onder druk, vanwege aardbevingen, bevolkingskrimp en bodemdaling. Overheden, natuur- en milieuorganisaties en bedrijven werken in het programma samen aan versterking van de natuur, economie en leefbaarheid.

De zes organisaties die samenwerken aan de kustontwikkeling Eemszijlen zijn:

- Provincie Groningen
- Gemeente Eemsdelta
- Rijkswaterstaat
- Waterschap Hunze en Aa's
- Het Groninger Landschap
- Groningen Seaports

Met het project Eemszijlen willen zij ertoe bijdragen dat we in de toekomst op een aantrekkelijke en veilige manier kunnen blijven wonen en werken in dit gebied.

De zes organisaties willen samen met u kijken hoe ze toekomstige opgaven en problemen voor dit gebied (in samenhang) het hoofd kunnen bieden en om kunnen buigen tot kansen en een aantrekkelijk ontwikkel- en toekomstperspectief voor het gebied. Ook willen zij meerwaarde creëren door verschillende opgaven en functies zoals: natuur, recreatie/toerisme, zoetwaterbeschikbaarheid en waterveiligheid in samenhang te bekijken en zo mogelijk met elkaar te combineren.

In dit document leggen wij u uit wat dit project inhoudt, welke procedures we volgen, met welke ontwikkelingen ideeën/plannen we aan de slag willen.

In Deel A leest u wat het voornemen inhoudt, hoe de besluitvorming hiervoor tot stand komt en hoe u mee kunt denken. De kennisgeving gaat over het voornemen van de zes organisaties om een verkenning uit te voeren voor opgaves in uw fysieke leefomgeving, waarvoor later mogelijk een projectbesluit Omgevingswet wordt vastgesteld. We geven informatie over de opgaven en de inhoud

van de verkenning. Uiteindelijk wordt er aan het eind van de verkenning een voorkeursbeslissing genomen over de wijze waarop de opgaven worden opgelost en de daarvoor benodigde vervolgbesluiten. In de voorkeursbeslissing wordt aangegeven of de verkenning een vervolg krijgt in de vorm van een projectbesluit Omgevingswet. Om alvast te anticiperen op het in werking treden van de Omgevingswet op 1 januari 2023 wordt de voor het projectbesluit benodigde projectprocedure gestart met deze kennisgevingen.

In Deel B leest u hoe en wanneer burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen bij de verkenning worden betrokken.

De mogelijk te nemen maatregelen in het kader van Eemszijlen zijn m.e.r.-plichtig op basis van het Besluit m.e.r. Daarom dient bij de totstandkoming van het plan en de daarin te maken keuzes een milieueffectrapport (MER) te worden opgesteld. Het doel van m.e.r. is om het milieubelang een volwaardige plaats te geven in de besluitvorming. M.e.r. is een procedure, in dit geval is sprake van een zogenaamde "plan-MER".

De m.e.r.-procedure start met het opstellen van een Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD). Hierin wordt het project beschreven en de wettelijke kaders. De NRD wordt tegelijkertijd met de Kennisgevingen bekendgemaakt en moet gedurende zes weken ter visie worden gelegd. Iedereen kan in deze periode zienswijzen indienen met betrekking tot de onderwerpen die in het MER moeten worden onderzocht. Aan de wettelijke adviseurs, waaronder de Commissie voor de m.e.r. vragen we om advies voor de inhoud van het MER. De Commissie is een landelijk, onafhankelijk orgaan, dat (verplicht) advies geeft aan bevoegde gezagen in m.e.r.-procedures.

Waarom deze kennisgeving en voornemen participatie?

Mocht het tot verdere planuitwerking en uitvoering komen, dan worden de hiervoor te doorlopen procedures en vergunningen na 1 januari 2023 doorlopen en aangevraagd. Op 1 januari 2023 treedt naar verwachting de Omgevingswet in werking. Onder de Omgevingswet zal de verdere planuitwerking kunnen leiden tot een projectbesluit Omgevingswet. De Provincie Groningen en waterschap Hunze en Aa's zijn -in beginsel- het bevoegd gezag voor de vaststelling van een projectbesluit.

Voor een projectbesluit Omgevingswet is de projectprocedure verplicht. De kennisgeving voornemen & participatie is de start van deze projectprocedure. Met deze kennisgeving en voornemen participatie geven we invulling aan de hieraan gestelde eisen in de Omgevingswet, respectievelijk artikel 5.47 lid 1 en artikel 5.47 lid 4.

De verkenning wordt afgesloten met een voorkeursbeslissing. Naar verwachting wordt de voorkeursbeslissing in het voorjaar 2023 bekend. Deze voorkeursbeslissing wordt ter inzage gelegd en iedereen kan zienswijzen indienen. Bezwaar en beroep op deze voorkeursbeslissing is niet mogelijk.

De zienswijzen op de voorkeursbeslissing worden verwerkt in een formeel Projectbesluit conform de omgevingswet.

Het projectbesluit Omgevingswet wordt als ontwerp-projectbesluit ter inzage gelegd en iedereen kan zienswijzen indienen. Na behandeling van de zienswijzen wordt het projectbesluit vastgesteld. Belanghebbenden, die op het ontwerp-projectbesluit zienswijzen naar voren hebben gebracht, kunnen een beroep instellen tegen het projectbesluit bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Wanneer kunt u reageren?

Wij stellen het zeer op prijs als u wilt reageren op de Kennisgeving Voornemen (deel A) en het voorstel voor de participatie (deel B). Of op de Notitie Reikwijdte Detailniveau (NRD) voor de plan MER.

Kent u het kustgebied goed en heeft u specifieke kennis die belangrijk kan zijn voor het project? Heeft u suggesties dan kunt u deze ook aandragen voor het oplossen van de opgaven.

Dan horen we graag van u een reactie op Deel A!
Stuur vóór 20 juli 2022 een e-mail naar: grootepolder@provinciegroningen.nl.

Heeft u ideeën of suggesties om bewoners en andere belanghebbenden te betrekken bij de verkenning. Dan horen we graag van u een reactie op Deel B.
Stuur vóór 20 juli 2022 een e-mail naar: grootepolder@provinciegroningen.nl

Heeft u een zienswijze op de Notitie Reikwijdte Detailniveau?
Stuur vóór 20 juli 2022 een e-mail naar het college van Gedeputeerde Staten via grootepolder@provinciegroningen.nl onder vermelding van 'Reactie Kustontwikkeling Eemshaven'.

Wat gebeurt er met uw reactie?

1. Uw reactie op de kennisgeving of het NRD-document wordt meegenomen in de verkenning. Om te komen tot een voorkeursalternatief, inclusief de koppelkansen. Zienswijzen met betrekking tot de inhoud van het op te stellen milieueffectrapport (MER) worden meegenomen in het vast te stellen advies voor de reikwijdte en detailniveau door de Commissie voor de m.e.r.
2. Uw reactie op het voorstel voor participatie wordt gebruikt om het participatieproces en het participatieplan verder uit te werken.

U ontvangt een reactie

Uw reactie beoordelen wij en nemen wij, indien mogelijk, mee in het project. U ontvangt van ons een reactie of en hoe wij dat doen.

Inhoudsopgave

Wanneer kunt u reageren?	2
Wat gebeurt er met uw reactie?	3
Deel A Het Voornemen.....	5
Welk gebied gaat het over?	5
Wat zijn de opgaven in de kustzone? Waarom Eemsziklen?	5
Kernopgaven	5
Mogelijkheden voor Integrale gebiedsontwikkeling	7
Uitbreidingsmogelijkheden voor het project Eemsziklen	7
Koppelkansen	8
Waar dienen we rekening mee te houden?	9
Waarom is Eemsziklen nu relevant?	10
Hoe lang duurt het project?	11
Hoe vliegen we de Verkenning aan?.....	12
Projectprocedure	15
Wie is het Bevoegd Gezag voor de verkenning?	16
Deel B Het voorstel voor Participatie.....	17
Inleiding	17
Wat is het doel van de participatie?	17
Wat zijn de uitgangspunten voor de participatie?.....	17
Wie worden betrokken?	18
Wat hebben we al gedaan?	18
Waarover kunt u meedenken en meedoen?	19
Hoe kunt u meedenken?	19
Wanneer kunt u meedenken?	21
Wie organiseert de participatie?	21
Aanvullende informatie	21

Deel A Het Voornemen

Welk gebied gaat het over?

Eemszijlen is een gebiedsgericht project dat zich richt op het oostelijk deel van het centrum van Delfzijl, op de grens met Farmsum in de omgeving van de spuisluis, het watersysteem rondom Delfzijl/Chemiepark en de kuststrook tussen de Pier van Oterdum en de haven van Termunterzijl. Op de onderstaande afbeelding staan de delen van het gebied aangegeven. Voor de verkenning is het onderzoekgebied met opzet ruim gehouden, zodat op voorhand geen kansen worden uitgesloten (brede blik). Het verder inperken van dit gebied is onderdeel van de verkenning.

Afbeelding: plangebied kustontwikkeling Eemszijlen

Wat zijn de opgaven in de kustzone? Waarom Eemszijlen?

We hebben te maken met een aantal opgaven en wensen.

Eemszijlen biedt een oplossing voor de kernopgaven. Zoals op het gebied van natuur(herstel), versterken maritieme karakter, leefbaarheid, recreatie/toerisme, aanpassing aan het klimaat en de beschikbaarheid van zoet water.

Eemszijlen beschouwt de kernopgaven en de toekomstige opgaven in samenhang met andere ontwikkelingen om nu geen maatregelen voor te stellen waar we later spijt van krijgen. Andere ontwikkelingen zijn onder meer de een toekomstbestendige waterafvoer, het verbeteren van de visintrek en de verdere centrum ontwikkeling van Delfzijl.

We beginnen met de kernopgaven van het project Eemszijlen. Daarna beschrijven we onder het kopje 'Uitbreidingsmogelijkheden' de vraagstukken waar we rekening mee houden en die nauw verweven zijn met de kernopgaven. Tot slot beschrijven we een tweetal 'koppelkansen' die vanuit het gebied zijn aangedragen vanuit de eerste gesprekken.

Kernopgaven

Opgave 1: Verbeteren van de (ecologische) waterkwaliteit en natuur

Delfzijl, Borgsweer, Termunterzijl, Termunten en de Groote Polder liggen aan de Eems-Dollard. Eén van de twee estuaria die ons land nog rijk is en waar zoet en zout water elkaar ontmoeten. De natuur in de Eems-Dollard is flink verstoord. Er zit te veel slib in het water. Zonlicht dringt niet meer door tot de bodem waardoor het bodemleven dreigt te verdwijnen. En daardoor gaan ook het aantal vissen,

vogels en planten achteruit. Ook zijn er te weinig leefgebieden voor vogels, vissen en kleine bodemdieren die passen bij een estuarium.

Het slib in de Eems-Dollard kan nergens heen. Vroeger bezonk het slib via slenken en geulen in het achterland. Zo is een groot deel van Groningen ontstaan. Door de harde scheiding tussen land en water zijn gebieden waar slib kan bezinken grotendeels verdwenen met de bijbehorende soorten en vegetatie. Het Rijk en de Provincie hebben daarnaast de ambitie om zoet/zout-overgangen waar mogelijk te herstellen en meer (overgangs)gebieden in te richten waar slib kan bezinken en relatief zeldzame soorten (dieren en planten) zich thuis voelen en die mogelijk ook een functie kunnen vervullen in de vismigratie en visintrek van zee naar land en vice versa.

Voorgenomen maatregelen:

- Het realiseren van een doorlaat om gecontroleerd slibrijk zout water binnen te laten en het slib te laten bezinken in de Groote Polder. Daarmee levert het een bijdrage aan de slibaanpak voor het Eems-Dollard systeem.
- Het inrichten van de Groote polder met nieuwe leefgebieden voor natuur en daarmee een bijdrage te leveren aan N2000-doelstellingen van de Waddenzee/Dollard.
- Aanleg van een robuuste zoet-zout overgangsgebied in de Groote Polder

Opgave 2: Versterken van het maritieme karakter, leefbaarheid en de recreatiefunctie

Maritieme karakter

De gemeente Eemsdelta wil het maritieme karakter van de havenstad Delfzijl herstellen. Met het programma Marconi zijn daarvoor de eerste stappen gezet. Het stadsstrand is uitgebreid, er is een mooie boulevard aangelegd, de Vennenflat is gesloopt en er is een loop-/fietsbrug aangelegd als verbinding tussen de zee en een deel van het centrum. Iets meer naar het oosten, in de omgeving van de huidige spuisluis (Oude zeesluis) op de grens met Farmsum, valt nog veel te verbeteren aan het maritieme karakter. Ongeveer 3.000-5.000 recreatievaartuigen per seizoen varen om het centrum van Delfzijl heen en verlaten het Eemskanaal via de zeesluizen bij Farmsum. Een lang gekoesterde wens is om de huidige spuisluis weer te herstellen tot een schutsluis, zodat de recreatievaart weer langs het centrum van Delfzijl vaart.

Voorwaarde is dat de waterafvoer via de spuisluis op de grens van Farmsum en Delfzijl wordt omgelegd zodat er een alternatief is om het overtollige water van de Eemskanaalboezem te spuien. Samen met het bedrijfsleven zal gekeken worden naar een goede doorstroming van het verkeer over de Oosterveldsweg.

Leefbaarheid, recreatie/toerisme

De gemeente Eemsdelta wil als buffer tussen het Chemiepark en de dorpen Borgsweer, Termunterzijl en Termunten een natuurgebied inrichten om het gebied aantrekkelijker te maken voor recreatie en toerisme. Polder Breebaart is een toeristische trekker. Zo wordt momenteel ook de Kleine Polder bij Termunterzijl ingericht voor meer dagrecreatie.

De Groote Polder is momenteel wandelgebied en uitlaatplek voor honden van de lokale bevolking. De gemeente en ondernemers zien kansen om de Groote Polder op termijn aantrekkelijker te maken voor bezoekers. Door de waddennatuur ook ruimte aan de binnenkant van de zeedijk te geven, kunnen zij het Werelderfgoed Waddenzee gebied nog beter beleven.

Voorgenomen maatregelen:

- Ombouw bestaande spuisluis tot recreatiesluis in het centrum van Delfzijl.
- Omleggen van het spui en de huidige spuicapaciteit (ca 100 m³/sec) verplaatsen vanuit de huidige locatie aan het einde van het oude Eemskanaal naar een toekomstbestendige locatie
- Inrichten Groote Polder met mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding/ recreatie / natuurbeleving.

Opgave 3: Klimaataanpassing kustzone

De kust geleidelijk laten meegroeien met de zee

Sommige delen van de provincie Groningen aan de binnenkant van de dijk liggen fors onder NAP. Het gebied van de Groote Polder ligt voor de helft meer dan 2 meter onder NAP. Het verschil tussen het

zeeniveau en de bodem van de polder wordt in de toekomst door de zeespiegelstijging en bodemdaling nog groter. In de toekomst levert dat een probleem op voor de bescherming tegen hoog water onder extreme omstandigheden. Ook in de kustzone van Eemszijlen willen we op termijn droge voeten houden. We onderzoeken in welke mate we de Grootte Polder kunnen ophogen door het gebied te laten meegroeien met de zeespiegelstijging.

Voorgenomen maatregelen:

- In delen van de Grootte Polder zal geleidelijk slib kunnen bezinken zodat de polder op een natuurlijke wijze meegroeit met de zeespiegel.

Opgave 4: - Zoetwaterbeschikbaarheid

We verkennen in welke mate het gebruik van zoet water terug gebracht kan worden voor het doorspoelen van het Eemskanaal. Vooral via de zeesluizen bij Farmsum dringt bij het schutten tijdens hoog water op zee zout water naar binnen. In periodes met weinig waterafvoer dringt het zoute water tot ver het Eemskanaal op. Waterschap Hunze en Aa's moet in jaargetijden met weinig neerslag extra water vanuit het IJsselmeer aanvoeren om het water in de kanalen voldoende zoet te houden voor de verschillende functies. Door middel van doorspoelen wordt het zoute water in de kanalen teruggedrongen naar zee. Als door klimaatverandering er minder water beschikbaar is en de vraag naar zoetwater toeneemt zal dit probleem toenemen.

Parallel loopt er een onderzoek van RWS en waterschap Hunze en Aa's naar het tegengaan van de zoutindringing. Dit is geen onderdeel van Eemszijlen maar wordt parallel aan dit project opgepakt. De resultaten van dit onderzoek worden ingeplugd bij Eemszijlen.

Voorgenomen maatregelen:

We verkennen welke mogelijkheden er zijn om meer controle te krijgen op de zoutindringing om daarmee de zoetwaterbeschikbaarheid in de regio te vergroten. Mogelijk dat met het omleggen van het spui de voorwaarden gecreëerd worden om het Oosterhornkanaal beter door te spoelen.

Mogelijkheden voor integrale gebiedsontwikkeling

Het project Eemszijlen raakt aan andere vraagstukken en kansen. We gaan in de verkenning onderzoeken of via een integrale en gebiedsgerichte aanpak deze opgaven in samenhang kunnen worden opgepakt met een meerwaarde voor het gebied. De uitbreidingsmogelijkheden en de gebiedsontwikkelingen voor de langere termijn kunnen mede bepalend zijn voor de voorkeursoplossing voor Eemszijlen.

Uitbreidingsmogelijkheden voor het project Eemszijlen

Naast de kernopgaven voor Eemszijlen, spelen andere vraagstukken die nauw verbonden zijn met de kernopgaven van Eemszijlen. Uit de verkenning kan blijken dat het gewenst is om deze vraagstukken wel mee te nemen in de verdere uitwerking. Het kan leiden tot aanpassing van het project Eemszijlen. Dan wordt vastgelegd in de voorkeursbeslissing.

Mogelijkheid 1: Toekomstige dijkversterking eerder uitvoeren

De zeespiegel blijft in de toekomst stijgen. Dit heeft tot gevolg dat we de dijken moeten verhogen en versterken om droge voeten te houden. Het dijktraject Chemiepark – Punt van de Reide is inmiddels door waterschap Hunze en Aa's beoordeeld. De zeedijk is op dit moment veilig maar voldoet niet aan de eisen als we vooruitkijken naar het jaar 2050. De dijk moet versterkt worden om ook over 50 jaar veilig in het gebied te kunnen leven. De dijkversterking van dit dijktraject staat na 2030 op de planning van het waterschap. Het waterschap en de provincie gaan samen verkennen of de dijkversterking voor het deel ter hoogte van de Grootte Polder gekoppeld kan worden aan de herinrichting van de Grootte Polder en naar voren gehaald kan worden in de programmering van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Daarmee worden mogelijk kansen om werk met werk te maken benut en wordt voorkomen dat het gebied later alsnog weer overlast ervaart door ingrijpende werkzaamheden.

Mogelijkheid 2: Vergroten spuicapaciteit bij de Groote Polder

In het voortraject is in samenspraak met het waterschap gekeken in hoeverre ook de toekomstige opgaven op het gebied van waterafvoer kunnen worden meegenomen in het project Eemszijlen. Hoewel verbeteringen mogelijk zijn is daaruit gebleken dat het huidige afvoer- en watersysteem tot 2045/2050 voldoende toekomstbestendig is. Als gevolg van de zeespiegelstijging is op de langere termijn echter de bouw van een gemaal langs de kust van de Eems-Dollard noodzakelijk. Zoals het er nu naar uitziet is vanuit het watersysteem bezien een gemaal bij de spuilocatie van Nieuwe Statenzijl het eerst aan de orde. De in 2023 op te starten studie Droge Voeten 2.0 gaat hier meer duidelijkheid over geven. Op basis van de nu beschikbare informatie is de verdere uitbreiding van het waterafvoer(capaciteit) bij Delfzijl vooralsnog geen kernopgaven van Eemszijlen. Voor besluitvorming over uitbreiding worden eerst de resultaten van de studie Droge Voeten 2.0 afgewacht. Hoewel uitbreiding van de spuicapaciteit tot (veel) meer dan 100 m³/sec geen kernopgave van de verkenning is, worden toekomstige uitbreidingsmogelijkheden hiervan onderzocht. Op de hele lange termijn zal ook voor de waterafvoer van het Eems-Dollard boezem systeem een gemaal nodig zijn. Bij het omleggen van het spui zal daarom ook nagedacht worden over een ruimtereservering voor een toekomstig gemaal (adaptieve aanpak).

Mogelijkheid 3: Verbeteren van de vismigratie

Hoewel op dit moment relatief weinig bekend is over de visintrek rond Delfzijl ontstaan binnen Eemszijlen mogelijk ook kansen voor een verbeterde visintrek. Met de inrichting van een zoet/zout overgangszone en een nieuwe locatie voor een spuisluis bij de Groote Polder ontstaan er mogelijk kansen voor visintrek langs de kust van de Eems-Dollard. De verkenning moet echter uitwijzen in hoeverre daarbij sprake is van een verbetering ten opzichte van de huidige situatie. Daarvoor is het eerst ook nodig de resultaten van het onder meer het programma Ruim Baan voor Vissen (RBVV) af te wachten. Binnen dit programma wordt de komende jaren onderzoek gedaan naar het functioneren van het huidige watersysteem voor vismigratie. In afwachting van deze resultaten wordt bekeken in hoeverre er sprake is van verbetering en welke aanvullende maatregelen hiervoor gewenst zijn. Ook hier kiezen we voor een adaptieve aanpak. In de voorkeursbeslissing geven we aan hoe we hiermee in het project Eemszijlen omgaan, waarbij we de mogelijkheden voor toekomstige uitbreiding binnen Eemszijlen nadrukkelijk openhouden en de besluitvorming hierover doorschuiven naar een later moment.

Koppelkansen

Werken aan de kernopgaven biedt mogelijk kansen om andere vraagstukken en opgaven in het gebied met elkaar te combineren. Deze kansen noemen we koppelkansen en nemen we mee in de Verkenning. Belangrijke voorwaarde voor het kunnen koppelen is externe financiering. Bij het verkennen en uitwerken van de kernopgaven dienen zich mogelijk koppelkansen aan. Zonder uitputtend te zijn, zijn de volgende vraagstukken en opgaven in beeld tijdens de verkenning. Ook hier geldt: mocht u aanvullende kansen willen aandragen, dan nodigen we u uit om deze met ons te delen.

Verbeteren sliblast haven Termunterzijl

Door bodemdaling is het niveauverschil tussen het waterpeil op het Termunterzijldiep en waterstand op zee bij eb steeds kleiner geworden, waardoor de haven van Termunterzijl niet meer onder vrij verval kan worden doorgespoeld. Hierdoor wordt de stroomsnelheid tijdens het spoelen te laag, waardoor een deel van de haven van Termunterzijl sneller dichtslibt. Dit betekent dat het voor schepen steeds lastiger wordt om in de haven van Termunterzijl aan te leggen.

Vanuit de omgeving is de suggestie geopperd dat er vanuit de Groote Polder, wanneer het in verbinding komt te staan met de Eems-Dollard, water via een buis gebruikt kan worden om de haven van Termunterzijl wel beter door te spoelen. Verkend wordt of een spoelfunctie vanuit de Groote Polder voldoende effect heeft om de haven van Termunterzijl door te spoelen.

Uitbreiding strand Termunterzijl

Een lang gekoesterde wens uit de omgeving is het verbeteren/vergroten van het zeestrand van Termunterzijl. De gemeente Eemsdelta brengt jaarlijks zand op het zeestrand, zodat er op mooie dagen gerecreëerd kan worden. De samenwerkende organisaties willen, in samenhang met het herinrichten van de Groote Polder, verkennen welke mogelijkheden er zijn om het stand te verbeteren/vergroten.

Waar dienen we rekening mee te houden?

Het project Eemszijlen houdt rekening met een aantal ontwikkelingen in het gebied. Deze ontwikkelingen maken geen deel uit van het project, we zijn alert op de samenhang en op mogelijke raakvlakken.

Doorontwikkeling Oosterhorn

Ook Groningen Seaports oriënteert zich op de toekomst. Groningen Seaports acht dat doorontwikkeling van het industrieterrein Oosterhorn nodig is om nieuwe groene industrie een plaats te kunnen bieden. Deze doorontwikkeling is geen onderdeel van het project Eemszijlen. In het project Eemszijlen wordt wel de toekomstige waterafvoer en benodigde waterberging en het ruimtebeslag hiervoor in de Grootte Polder in samenhang met de uitbreidingsmogelijkheden voor Oosterhorn bekeken. Uitgangspunt voor Eemszijlen is dat de oostgrens van het Oosterhorngebied niet opschuift en dat er ruimte is om een bufferzone in te richten tussen Oosterhorn en de aangrenzende dorpen Borgsweer, Termunterzijl en Termunten.

Uitbreiding zeesluizen Farmsum

De zeesluizen bij Farmsum bieden toegang tot de vaarweg Lemmer-Delfzijl. Rijkswaterstaat beheert deze belangrijke vaarweg en de sluisen.

Rijkswaterstaat werkt de komende jaren op diverse plekken aan de opwaardering en verbetering van de vaarweg, ook in het plangebied van Eemszijlen. Aanpak van de sluisen en de vaarweg zijn geen onderdeel van het project Eemszijlen. Wel zal Rijkswaterstaat (RWS), als beheerder, erop toezien dat het project Eemszijlen geen negatieve invloed heeft op het belang van de zeesluizen en de vaarweg. En in het project Eemszijlen ontstaan ook kansen. Zo kan de ontwikkeling van de recreatiesluis bij Delfzijl bijdragen aan de ontvlechting van beroeps- en de recreatievaart, en ontstaat er mogelijk ruimte voor RWS voor toekomstige aanpassingen om de bereikbaarheid van de haven van Delfzijl te optimaliseren en nautisch nog veiliger te maken. In de toekomst zal de zeesluis geschikt worden gemaakt voor klasse Va schepen en tweebaksduwvaart in gestrekte formatie.

Eventueel in combinatie met optimaliseren van de waterafvoer, het terugdringen van de zoutindringing en het realiseren van verbeteringen aan de vismigratie, is het een mogelijke kans om de aanpassing en vergroten van het sluisencomplex naar voren te halen in de planning.

Centrumontwikkeling Delfzijl

Een groot deel van het centrum van Delfzijl wordt beschermd tegen hoog water van buiten door een hoge stalen damwand en de dijk langs het industriecomplex Oosterhorn. De damwand heeft een viertal coupures ter hoogte van het centrum van Delfzijl. De coupures in de damwand worden een aantal keer per jaar bij hoge waterstanden gesloten. De damwand is bij de laatste toetsronde door waterschap Noorderzijlvest goedgekeurd. Mogelijk zijn bij de volgende toetsronde aanpassingen nodig. De zeedijk langs het industriecomplex is beoordeeld door waterschap Hunze en Aa's en dient te worden versterkt.

Daarnaast heeft waterschap Noorderzijlvest een stuk zeedijk in beheer tussen de bestaande spuisluis en het gemaal de Drie Zijlen. Dit stuk behelst 90 meter en dient ook versterkt te worden.

Tevens heeft de gemeente te maken met infrastructuur (wegen, spoorwegen, bruggen) die op termijn onderhoud vergen.

Bovenstaande aspecten worden in samenhang bekeken. Belangrijk uitgangspunt van de gemeente voor is het versterken van de leefbaarheid en het maritieme karakter van de havenstad.

Opschalen slibinvang

Een groot deel van de provincie Groningen is gebouwd op slib dat vroeger het land overspoelde. Het vraagstuk is of we dat principe kunnen toepassen bij de Grootte Polder. Enerzijds om het gebied op een natuurlijke manier te laten ophogen, anderzijds om op die manier slib te onttrekken aan de Eems-Dollard. Er zit immers te veel slib in het water van de Eems-Dollard waardoor de natuur zwaar onder druk staat. Met het principe van slibinvang snijdt het mes aan twee kanten.

De organisaties zijn zich bewust dat de hoeveelheid slib die in de Grootte Polder ingevangen kan worden beperkt is voor de totale Eems-Dollard. Maar de organisaties maken zo wel een begin.

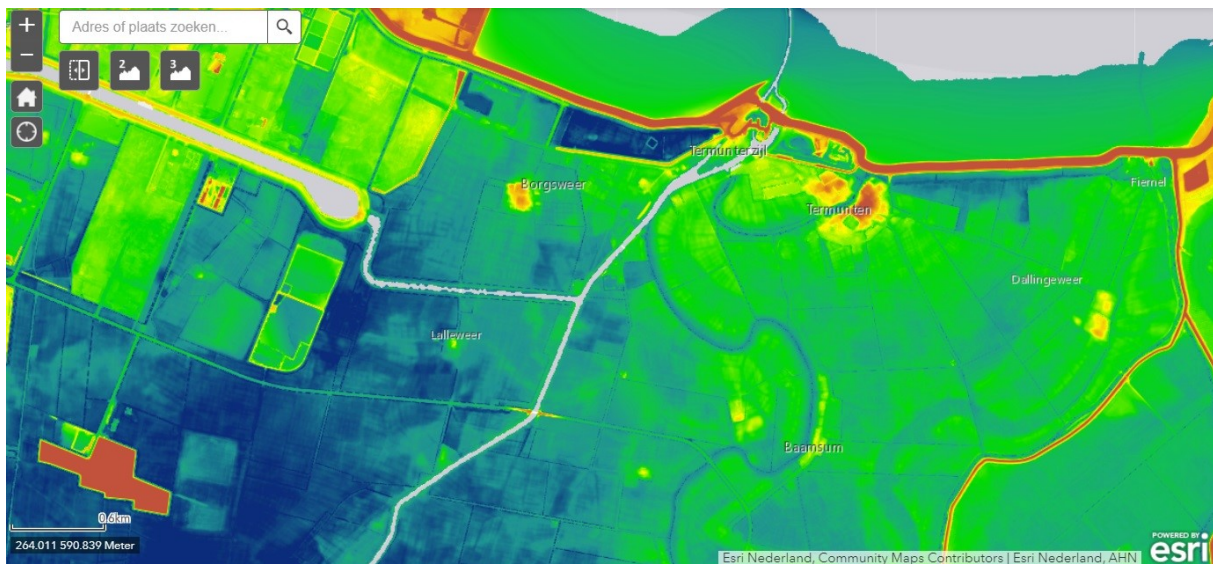
Een groot deel ten zuiden van het Chemiepark Oosterhorn en de dorpen Borgsweer en Termunten behoort tot het snelst dalende gebied van de Provincie Groningen. Dit heeft verschillende oorzaken. Een belangrijke oorzaak is de gaswinning. Maar ook door veenoxidatie dreigen grote delen te dalen. Niet alleen bodemdaling is een probleem in dit gebied. We hebben hier ook te maken met verzilting. Deze ontwikkelingen zijn niet goed voor de landeigenaren. Zij gaan daar de komende jaren steeds meer last van ondervinden. Daarnaast zijn de ontwikkelingen ook niet goed voor het watersysteem en de beschikbaarheid van zoet water. Parallel aan Eemszijlen loopt er een studie naar het grootschaliger toepassen van slib voor het ophogen van laag gelegen (landbouw)gronden.

Waarom is Eemszijlen nu relevant?

De aandacht voor klimaatadaptatie groeit wereldwijd in sneltreinvaart door de klimaatverandering. De ontwikkeling van 'Klimaatbestendige Kustlandschappen' is een van de speerpunten in het nieuwe regeerakkoord van het nieuwe kabinet voor Nederland-Deltaland. En daarbinnen is de Eems-Dollard een bijzonder gebied. Het is een van de twee estuaria die Nederland nog rijk is en alleen al daarom een bijzonder interessant gebied voor zowel ecologie als economie. De Eems-Dollard is een 'voorbeeld deltagebied' waar alle onderdelen van delta's aanwezig zijn: een 'zachte kust', oude steden en dorpen, havens & bedrijvigheid, goede landbouwgrond en een rijke natuur.

De gevolgen van klimaatverandering zijn nu al merkbaar door hogere temperaturen, drogere zomers, intensievere regenbuien, versnelde zeespiegelstijging, toename verzilting etc. Aanpassen aan de effecten van klimaatverandering is de uitdaging van deze eeuw, in het bijzonder voor laaggelegen deltagebieden! Het project 'Kustontwikkeling Eemszijlen' staat hoog op de bestuurlijke agenda. Het besef van win-win situaties voor natuur, economie, landbouw en waterveiligheid rekt op een breed draagvlak.

Om desinvesteringen te voorkomen en om ook voldoende rekening te kunnen houden met de ruimtelijke kwaliteit, vraagt de oplossing van de vraagstukken om een slimme en samenhangende aanpak. We hebben nu nog de tijd om er goed over na te denken, de nodige onderzoeken uit te voeren en de omgeving erbij te betrekken. Zo gauw één of meerdere opgaven meer urgent gaan worden, is er minder ruimte voor het koppelen van opgaven en functies. Dat is jammer, omdat hierdoor kansen voor bijvoorbeeld de verdere ontwikkeling van de recreatief-toeristische potenties die het gebied kent worden gemist. Ook kan er op deze manier minder worden gestuurd op een inrichting waarbij zowel economische als ecologie winst valt te behalen.

Afbeelding: Hoogtekaart gebied

De donkerblauw gekleurde delen op de hoogtekaart zijn de laagst gelegen delen. Het oostelijk deel van de Groote Polder ligt -2 meter NAP. Het effect van de zeespiegelstijging enerzijds en de bodemdaling anderzijds zijn daar het snelst merkbaar.

We kunnen nu met de inwoners bedenken hoe het gebied eruit moet komen te zien. Hoe we de uitvoering van de maatregelen kunnen faseren om het gebied mee te kunnen laten groeien met de toekomstige uitdagingen en verwachte ontwikkelingen. Niet alles hoeft tegelijkertijd in de uitvoering, maar misschien is het wel slimmer om sommige onderdelen tegelijk uit te voeren.

We kijken tot ongeveer 2030, waarbij we voor het effect van uit te voeren maatregelen vooruitkijken naar 2050 en zelfs 2100. We willen voorkomen dat we over 10 jaar of later zeggen dat we de Grote Polder toch anders hadden moeten inrichten, omdat er bijvoorbeeld geen ruimte meer is voor een gemaal.

We moeten andere kansen koppelen aan deze ontwikkeling, zodat we alles in één keer kunnen doen. Hierdoor kunnen we alle wensen en kansen in het gebied bekijken en het integraal oppakken. Dit zorgt voor een sterke en gebiedsgerichte aanpak.

Hoe lang duurt het project?

De kustontwikkeling Eemszijlen is een complex project. Het project duurt minimaal vijf jaar. Of dat haalbaar is moet blijken. Er zijn veel afhankelijkheden. Er is nog veel onderzoek nodig. Om het beheersbaar te houden werken we volgens de MIRT-systematiek. MIRT staat voor Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport.

Eemszijlen is een project waarbij sprake is van een ruimtelijke ingreep en waar het Rijk direct financieel bij betrokken is. De minister heeft in een Startbeslissing in 2020 15 miljoen euro toegezegd voor de realisatie van de natuurdoelen binnen het project. Om te borgen dat deze gereserveerde middelen goed worden besteed en ook koppelkansen optimaal worden benut volgen de zes samenwerkende deelnemers de stappen van het MIRT.

MIRT-fasering: in welke fase bevindt het project zich?

Het project doorloopt op hoofdlijnen drie fasen:

1. Verkenning: de alternatieven om het spui om te leggen, een zoet-zout zone in te richten en de Grote Polder in te richten worden onderzocht. Daartoe worden mogelijk maatregelen geselecteerd en uitgewerkt in een aantal kansrijke alternatieven waarna een voorkeursalternatief wordt bepaald. Besloten wordt of het project een vervolg krijgt. Het voorkeursalternatief en het vervolg van het project worden vastgelegd in een voorkeursbeslissing.;
2. Planuitwerking: uitwerking van het voorkeursalternatief en doorlopen van procedures en vergunningen en komen tot een Projectbesluit Omgevingswet, op basis waarvan werkzaamheden kunnen starten;
3. Realisatie: uitvoering van de eerste onderdelen van de kustontwikkeling Eemszijlen.

Termijn waarbinnen de verkenning plaatsvindt

De verkenning is formeel gestart in oktober 2020. Toen is de opdracht verleend aan de combinatie Sweco/Arcadis voor de begeleiding van de verkenning. De verkenning bestaat uit een viertal stappen en eindigt met de bestuurlijke vaststelling van het integraal voorkeursalternatief in het eerste kwartaal van 2023. De vier stappen worden toegelicht onder het kopje 'Hoe vliegen we de verkenning aan?'

Regionale MIRT-verkenning

We noemen 'Kustontwikkeling Eemszijlen' een regionale MIRT met een adaptief karakter. Er zijn namelijk meer opgaven dan natuurontwikkeling die de deelnemende partijen willen realiseren en waar de overheden in de regio over gaan. Bij benadering vergt de realisatie van de vier kernopgaven van Eemszijlen een totale investering van meer dan 70 miljoen euro. Over een groot deel van deze financiële middelen vindt besluitvorming plaats door de het Rijk, de provincie Groningen, de gemeente Eemsdelta en waterschap Hunze en Aa's. Ook Het Groninger Landschap draagt financieel bij aan de kustontwikkeling Eemszijlen.

Eind 2020 zijn de zes organisaties gestart met de eerste fase van het project, de verkenningsfase. In deze fase worden met de inbreng van de bewoners in het gebied en de betrokken partijen de mogelijkheden en verschillende maatregelen (alternatieven) onderzocht voor het klimaatadaptief inrichten van de kustzone.

De MIRT-verkenning moet uiteindelijk leiden tot een gezamenlijke beslissing over de inhoud: welke (en wanneer) opgaven en maatregelen worden binnen Eemszijlen in samenhang opgepakt en hoe

worden deze in de volgende fase verder uitgewerkt? Deze beslissing wordt genomen door de dagelijkse besturen van de betrokken overheden en de minister.

Hoe vliegen we de Verkenning aan?

De organisaties onderzoeken stap voor stap welke mogelijke oplossingen (alternatieven) en maatregelen er zijn voor het omleggen van het spui, de inrichting van de Groote Polder en de ombouw van de spuisluis. De oplossingen en maatregelen worden gecombineerd tot alternatieven. Vervolgens wordt onderzocht wat de voor- en nadelen van deze alternatieven zijn, welke kansrijk zijn en welk alternatief de voorkeur heeft om de kernopgaven te realiseren.

Daartoe is via een Europese aanbestedingsprocedure de combinatie Sweco/Arcadis gecontracteerd als onderzoeksbureau om alle onderzoeksvragen te onderzoeken en uit te werken.

Zij werkt in drie/vier stappen (van grof naar fijn) naar een voorkeursalternatief toe en een grove planning van de uitvoering ervan. In het proces zitten formele momenten dat het voorkeursalternatief ter inzage komt te liggen zodat belanghebbenden kunnen reageren.

Op hoofdlijnen volgen zij de volgende aanpak:

Startfase: in kaart brengen mogelijke oplossingen (zeef 0)

De startfase is inmiddels doorlopen. De resultaten vormen de basis voor deze kennisgeving.

In deze fase is breed verkend welke mogelijkheden er zijn om de kernopgaven voor Kustontwikkeling Eemshaven te realiseren. De effecten van het omleggen van het spui voor het watersysteem zijn geanalyseerd. We onderzochten het effect op de (toekomstige) waterafvoer en het peilbeheer. Maar ook op de vismigratie en de bescherming tegen hoog water. Het accent in deze fase lag op het watersysteem van waterschap Hunze en Aa's.

Daarbij is niet alleen gekeken naar de huidige situatie maar ook naar de situatie op de middellange en lange-termijn. In de modellen is rekening gehouden met ontwikkelingen op het gebied van klimaat, zeespiegelstijging en bodemdaling. De analyse gaf antwoord op de volgende vragen:

Is het omleggen van de spui noodzakelijk voor het watersysteem?

Wanneer is het omleggen eventueel nodig?

Kan het spui omgelegd worden via het Oosterhornkanaal en waar moet dan rekening mee worden gehouden?

Ook is in deze fase globaal gekeken of een doorlaat om slibrijk water binnen te laten en een spuivoorziening om overtollig zoet water te spuien gecombineerd kunnen worden in één object door de primaire kering.

De antwoorden op bovenstaande vragen en de oplossingsrichtingen uit deze fase vormen het vertrekpunt voor de volgende stap.

Uitkomst zeef 0

Watersysteem

Uit het eerste globale onderzoek naar het watersysteem is gebleken dat waterschap Hunze en Aa's tot 2045/2050 uit de voeten kan met de bestaande afvoermogelijkheden naar zee rond Delfzijl. Er is geen dringende noodzaak om het spui op dit moment al om te leggen. Ook is gebleken dat het omleggen van het spui met een grotere capaciteit dan nu aanwezig is in Delfzijl geen oplossing biedt omdat er dan elders in het watersysteem problemen ontstaan.

Het waterschap maakt gebruik van de Oude spuisluis op grens van Delfzijl/Farmsum. In extreme situaties kan het waterschap ook overtollig water lozen via de kleine zeesluis bij Farmsum en laat het waterschap water door bij de kleine sluis bij Lalleweer, dat vervolgens via het gemaal Rozema wordt weggepompt naar zee.

Het waterschap verwacht in het oosten van hun beheergebied eerder maatregelen te moeten nemen. Daarbij wordt gedacht aan het op termijn bouwen van een gemaal bij Nieuwe Statenzijl. De mogelijkheden daartoe worden verder verkend in de studie Droge Voeten 2.0 die door het waterschap wordt uitgevoerd.

De verwachting is dat de mogelijkheden om onder vrij verval te kunnen lozen (spuien) naar de toekomst steeds verder onder druk komen te staan en op den duur de bouw van een gemaal onontkoenlijk is. Dit als gevolg van een langzaam maar steeds verder gaande zeespiegelstijging enerzijds en bodemdaling anderzijds waardoor het spuienster afeemt en per spuibeurt steeds minder water kan worden afgevoerd naar de Eems.

En ooit zal in de verdere toekomst ook rekening gehouden moeten worden met een gemaal bij Delfzijl. Vooralsnog houdt Eemszijlen geen rekening met de bouw van een nieuw gemaal en uitbreiding van de huidige spuicapaciteit. Dat betekent dat voor de verplaatsing van de huidige spuisluis, wordt uitgegaan van dezelfde spuicapaciteit (100 m³/sec). Wel wordt rekening gehouden met de locatie en een ruimte reservering voor een eventueel nieuw te bouwen gemaal bij de Grote Polder.

Waterveiligheid

Uit de eerste beschouwing blijkt dat er veel raakvlakken zijn met de veiligheid.

- De kade langs een nieuwe aan te leggen spuikanaal moeten veilig zijn
  - Een spuigeul op het Wad mag de stabiliteit van het voorland niet aantasten
- Eén of twee doorlaten door de zeedijk moeten veilig zijn. Aanleg van extra kunstwerk verhoogd de norm voor alle andere kunstwerken.
- Het uitgraven van de polder mag niet leiden tot een onveiligere situatie voor de primaire kering.
  - De aanleg van de polder mag er niet toe leiden dat er bij de versterking van de primaire kering negatieve effecten onderling zijn.
  - Rond de Grote Polder moet een ringdijk komen, waarbij de kruising met een gasleiding een extra aandachtspunt is.

Er zijn ook kansen. Er komt grond vrij bij de aanleg van een geul en een spuikanaal. Mogelijk is de grond herbruikbaar in het ontwerp van de Grote Polder en/of het combineren met het versterken van de primaire kering.

Het creëren van een slibinvang en op lange termijn de ophoging van lage grond bij de Grote Polder draagt bij aan de waterveiligheid.

Vismigratie

Uit een eerste globale beschouwing concluderen we dat een nieuwe intreklocatie direct gelegen aan de Eems mogelijk makkelijker bereikbaar is voor intrekende vis. Door de ligging direct aan de Eems kan optrekkende vis mogelijk beter gebruik maken van selectief getijdentransport. Doordat het mogelijk een

nieuw aan te leggen spuilocatie betreft kunnen de nieuwste inzichten (omtrent vismigratievoorzieningen) optimaal worden ingepast op het ontwerp. De mogelijke introductie van een nieuwe lokstroom zorgt mogelijk voor een herverdeling van het aanbod van intrekende vis tussen de omliggende intrekpunten. De langere route door het industriële Oosterhornkanaal levert mogelijk gevaren voor fysieke schade of verstoring. Deze langere weg is mogelijk ook een obstakel voor optrekkende zwakke zwemmers of uittrekkende soorten die verwaald raken. De eventueel plaatselijk variërende saliniteitgehalten langs de nieuwe route kunnen mogelijk verwarrend werken. Mogelijke veranderingen aan de zeeluis Farmsum zullen een groter effect hebben omdat de migrerende vis nu door het Oude Eemskanaal moeten zwemmen. Verwarrende situatie voor migrerende vis in het Eemskanaal door tegengestelde stroomrichtingen gevormd door het afwisselend spuien en schutten blijft aanwezig. We beseffen dat er op dit moment veel onzekerheden en kennis leemtes zijn waardoor essentiële details rondom de intrek van vis en migratie in het achterland nog niet goed geduid kunnen worden. We volgen de ontwikkelingen in de regio en passen de (tussentijdse) resultaten van Ruim Baan Voor Vissen 2 in, voor onderbouwde besluitvorming over vervolgstappen.

Analysefase: kansrijke oplossingen en alternatieven (zeef 1)

We gaan kansrijke oplossingen uitwerken in de vorm van schetsontwerpen.

Voor het omleggen van het spui kijken we naar een locatiekeuze voor een nieuwe spuivoorziening. Hierbij wordt zowel oost-west gekeken tussen het Oude Eemskanaal en Termunterzijl als noord-zuid tussen de zeedijk en de kop van het Oosterhornkanaal. Ook wordt er gekeken of het geotechnisch, nautisch en hydraulisch haalbaar is en de samenhang met de waterveiligheid en de effecten op vismigratie.

Vervolgens kijken we naar de gevolgen voor de Groote Polder. Hoe zijn nieuwe leefgebieden, met dieren en vegetatie die daarbij horen, te combineren met de recreatieve functie en de slibinvang ter hoogte van de Groote Polder? Dat wordt duidelijk in deze fase.

Ook wordt onderzocht of de schetsen technisch maakbaar, vergunbaar, betaalbaar en voldoende probleemoplossend zijn voor de vraagstukken. Hiermee vallen in zeef 1 alternatieven af die op voorhand geen haalbaar alternatief zijn.

Beoordelingsfase: beoordelen van de effecten (zeef 2)

In deze fase worden de kansrijke alternatieven onderling vergeleken en beoordeeld op hun bijdrage aan de kernopgaven. De beoordeling vindt plaats door de alternatieven te toetsen op effecten voor bijvoorbeeld het milieu, de landbouw en de bijdrage aan de leefbaarheid in het gebied. Alle milieueffecten worden onderzocht in het op te stellen milieueffectrapport (plan-MER). In de Notitie Reikwijdte en Detailniveau wordt nader ingegaan op de inhoud en de procedure van de milieueffectrapportage. Het resultaat is een goed onderbouwd voorkeursalternatief: het meest wenselijke alternatief om de kustzone toekomstbestendig in te richten.

Wat is een voorkeursalternatief (VKA)?

Een voorkeursalternatief gaat over de oplossing of een samenhangend pakket van maatregelen. Dat betekent dat het VKA bijvoorbeeld aangeeft hoe de Valgenweg wordt omgelegd en of de Groote Polder in z'n geheel wordt ingericht op stapsgewijs. Ook stelt het voorkeursalternatief aanvullende randvoorwaarden waarbinnen het ontwerp nader uitgewerkt kan worden in de vervolgfase. Dit kunnen randvoorwaarden zijn die gesteld worden aan bijvoorbeeld het ruimtebeslag, de hoogte of de wijze van inpassing in het landschap.

Het concept voorkeursalternatief wordt na de beoordeling op de effecten ter inzage gelegd door de Bevoegde Gezagen. Hierop kunnen belanghebbenden reageren met een zienswijze. De zienswijzen worden meegenomen om tot een Definitief voorkeursalternatief te komen.

Besluitvorming

Het meest wenselijke alternatief wordt uitgewerkt in een Besluitvormingsdocument 'voorkeursalternatief' (VKA).

Bestuurlijk wordt het voorkeursalternatief vastgesteld en kan de planuitwerkingsfase worden opgestart.

Doorkijk vervolgstappen / adaptieve aanpak

Aan het eind van de verkenning ligt er ook een planning voor de volgende fase(n).

De zes deelnemende partijen weten al dat niet alle voorgenomen maatregelen en hieraan gekoppelde besluiten tegelijk uitgevoerd kunnen worden. Zo kan de recreatiesluis in het centrum van Delfzijl pas gerealiseerd worden nadat het spui is omgelegd. En om een nieuw spuikanaal te ontwerpen en de doorlaat door de primaire kering te dimensioneren en ontwerpen, zijn er veel afhankelijkheden en risico's waarvoor meer onderzoek en input nodig is. Ook moeten we eerst nog de informatie, resultaten en besluiten uit andere (onderzoek)projecten afwachten om er zeker van te zijn dat we de juiste besluiten nemen.

Afhankelijk van de resultaten van de verkenning moeten uiteindelijk meerdere formele Projectbesluiten en/of omgevingsvergunningen/plannen genomen of aangevraagd moeten worden.

Op basis van de uitkomsten van het zeefproces zal er eind 2022 zicht zijn op welke maatregelen uitgevoerd kunnen worden.

De verkenning eindigt met een integraal voorkeursalternatief waarin de maatregelen in samenhang zijn beschouwd.

Belangrijk onderdeel van het integraal voorkeursalternatief is de adaptieve aanpak.

Om de uitbreidingsmogelijkheden open te houden wordt ruimte gelaten voor een nadere invulling en koppelkansen. Voor wat betreft de waterafvoer en hiervoor benodigde spuicapaciteit wordt het besluit hiervoor pas na de studie DV2.0 (2023/2024) genomen. Ook in de Voorkeursbeslissing wordt dit voorbehoud opgenomen en de mogelijkheden voor een nadere uitwerking hiervoor nadrukkelijk open gehouden;

In afwachting van de resultaten van de studie Droge Voeten 2.0 richt het vervolgonderzoek van de MIRT-verkenning (zeef 1) voor wat betreft de waterafvoer zich vooral op de effecten en haalbaarheid van de minimale variant. Daarbij ligt de focus vooral op de invulling van de randvoorwaarden voor een robuust systeem en de mogelijkheden (zowel in ontwerp als ruimte) voor het open houden van de toekomstige opwaardering en uitbreiding hiervan.

Binnen de verkenning Eemssijlen kan als uitbreidingsmogelijkheid onderzoek gedaan worden naar varianten waarbij de capaciteit van de kleine sluis bij Farmsum en de Oosterhornsluis worden gecompenseerd (resp. 180 m³/s en 220 m³/s).

Projectprocedure

Hoe verloopt de formele procedure in de verkenningsfase?

Aan het eind van de verkenning stellen we een voorkeursbeslissing vast. Die bestaat uit een voorkeursalternatief (VKA) en afspraken over de verdere planuitwerking en realisatie.

De projectprocedure is bedoeld voor complexe publieke projecten. We beschouwen de kustontwikkeling Eemssijlen als een complex project, waarbij we meerdere kernopgaven in samenhang verkennen. De stappen zoals hierboven beschreven passen binnen de Projectprocedure.

Het volgende van de projectprocedure tijdens de verkenning betekent dat drie formele onderdelen kennen:

1. De kennisgeving voornemen
2. De kennisgeving Participatie
3. De verkenning
Hiervoor doorlopen we zeef 1 en zeef 2 zoals eerder beschreven.
4. Een (integrale) voorkeursbeslissing
5. Het projectbesluit

Milieueffecten

De kustontwikkeling Eemssijlen heeft impact op het milieu en is mer-(beoordelings)plichtig). De integrale voorkeursbeslissing is een kaderstellend plan. Daarvoor wordt nu alvast een plan-mer uitgevoerd die met het ontwerp-voorkeursbeslissing ter inzage wordt gelegd. De op te stellen MER wordt gekoppeld aan een ontwerp-voorkeursbeslissing) Projectbesluit of Omgevingsplan.

De Provincie is het Coördinerend Bevoegd Gezag voor de plan-m.e.r.-procedure. De provincie ondersteunt dit project vanwege de veiligheid en het integrale karakter. Naast provincie is het waterschap Bevoegd Gezag voor de MER.

Aan het eind van de verkenning stellen de overheden een Voorkeursbeslissing vast op grond waarvan ruimtereserveringen planologisch gedaan worden. De ruimtereservering is onderdeel van het integraal voorkeursalternatief.

Omdat de voorkeursbeslissing kaderstellend is voor de verdere uitwerking wordt in de Verkenningsfase een PlanMER opgesteld. De eerste stap in de m.e.r.-procedure is de Startnotitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD).

In het MER worden de milieueffecten van het gekozen integraal alternatief onderzocht.

Uitgangspunten voor de beoordeling/toetsing van oplossingen

Bij het beoordelen van mogelijke oplossingen voor de opgave wordt o.a. gekeken naar:

- Leidt de aangedragen oplossing tot het kunnen realiseren van opgave?
- Is de oplossing haalbaar (technisch, financieel, beleid, milieueffecten/vergunbaarheid e.d.)?
- Is er in het gebied draagvlak voor de oplossing

Wie is het Bevoegd Gezag voor de verkenning?

Het Bevoegd Gezag is de overheid die de uiteindelijke beslissingen gaat nemen en ook de Kennisgevingen, de NRD en het ontwerp-voorkeursbeslissing met bijbehorende Milieueffect Rapportage voor inspraak voorlegt aan haar inwoners. Deze zelfde overheid of overheden worden in het vervolgproces ook het bevoegde gezag voor de verder te nemen projectbesluiten.

Het project Eemszijlen is een samenwerkingsproject van zes samenwerkende organisaties. Voor de formele besluitvorming kunnen alleen het Rijk, de provincie Groningen, de gemeente Eemsdelta en het waterschap Hunze en Aa's als bevoegd gezag optreden. Dat wil zeggen, formele besluiten worden genomen via Gedeputeerde Staten, de gemeenteraad en het Dagelijks Bestuur van het waterschap.

Gezien de complexiteit, het algemene belang en de noodzakelijke aanpassingen in het watersysteem Voor Eemszijlen zijn de overheden overeen gekomen dat de Provincie Groningen en het waterschap Hunze en Aa's voor dit voornemen (deel A) en het voorstel voor Participatie (deel B) van het project Eemszijlen als Bevoegd Gezag te fungeren.

Voor de verdere uitwerking en de realisatie moeten diverse overheidsbesluiten genomen worden. Naar verwachting treedt de nieuwe Omgevingswet vanaf 1 januari 2023 in werking. Wanneer de Omgevingswet van kracht wordt, kunnen de initiatiefnemers voor hun plannen nog maar twee formele procedures volgen: Projectbesluit (Rijk, provincie, waterschap) óf Omgevingsvergunning/omgevingsplan (gemeente).

Voor Eemszijlen bepalen de overheden aan het eind van de verkenningsfase wie waarvoor Bevoegd Gezag van de planuitwerkingen gaat worden. Afhankelijk van welke opgaven met de omlegging van het spui worden ingevuld wordt aan het eind van de verkenningsfase bekeken of de provincie danwel het waterschap het bevoegd gezag wordt voor het omleggen van het spui en de primaire zeekering.

De gemeente kan geen Projectbesluit vaststellen. Aan het eind van de verkenning bepalen we ook of en op welke wijze de gemeente Eemsdelta bevoegd gezag kan worden voor de ombouw van de recreatiesluis op de grens van Delfzijl en Farmsum. Mogelijk dat de gemeente bevoegd bezag kan worden voor een omgevingsplan.

Deel B Het voorstel voor Participatie

Inleiding

'Kustontwikkeling Eemszijlen' richt zich op de ontwikkeling van een (be)leefbare en klimaat adaptieve kustzone vanaf de Pier van Oterdum in Delfzijl tot en met de jachthaven van Termunterzijl én op het gebied rondom de spuisluis aan het einde van het Oude Eemskanaal. De overheden willen graag? gaan de inrichting van de kustzone samen met inwoners van Borgsweer, Termunten en Termunterzijl en andere belanghebbenden verder vormgeven en oppakken. Om dit te bereiken moet er aandacht zijn voor het tijdig en zorgvuldig betrekken en informeren van de inwoners bij plannen. Naast dat we er van overtuigd zijn dat hierdoor een beter plan ontstaat, geven we hiermee ook invulling aan de verplichting vanuit de Omgevingswet.

Voor de kustontwikkeling Eemszijlen geldt: Wij willen vooral contact! We hechten eraan om zoveel mogelijk 'face to face' met inwoners te communiceren en hen te betrekken. En daarmee bedoelen we persoonlijk en fysiek contact en niet contact via een beeldscherm of briefwisseling. Digitaal is er veel mogelijk maar in de verkenningsfase van een grootschalige gebiedsontwikkeling heeft fysiek contact sterk onze voorkeur.

In dit voorstel schrijven we hoe we het contact gaan organiseren welke informatie we willen ophalen en wat u mag verwachten. Maar wel met een disclaimer voor mogelijke beperkingen door de pandemie die we op voorhand ook in 2022 niet kunnen uitsluiten.

Wat is het doel van de participatie?

Met dit voorstel laten de overheden weten dat ze zijn gestart met de verkenning Eemszijlen en dat zij daarbij de inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties van het gebied actief willen betrekken. Zij willen ideeën, zorgpunten en toekomstperspectieven ophalen bij inwoners en andere belanghebbenden en hen betrekken bij het uitwerken van ideeën en schetsen.

Dit voorstel is de invulling van de toekomstige Omgevingswet (Ow, afd 5.2 en Ob, h5) en geeft, in samenhang met het voornemen, antwoord op de volgende vragen:

- waarom is het project Eemszijlen nu nodig en welke kernopgaven worden ermee gediend?
- hoe komen de oplossingen en alternatieven (de maatregelen om het gebied klimaatadaptief in te richten) tot stand en worden ze tegen elkaar afgewogen?
- wanneer en op welke wijze wordt de omgeving betrokken (kennisgeving participatie)?
- welke procedure wordt doorlopen en hoe vindt de besluitvorming plaats?

U kunt ideeën inbrengen of laten weten wat u vindt van de voorgenomen kustontwikkeling Eemszijlen. Hierbij kunt u bijvoorbeeld denken aan de volgende vragen:

- Vindt u dat de initiatiefnemers met hun plannen voldoende aansluiten op de waarden en karakteristieken van het gebied?
- Vindt u dat de juiste oplossingen voor het toekomstbestendig inrichten van de kustzone worden onderzocht? Heeft u nog aanvullingen?
- Heeft u nog aanvullende kansen en raakvlakken waarmee rekening moet worden gehouden?
- Kunt u zich vinden in de wijze waarop belanghebbenden uit de omgeving worden betrokken bij het proces? Welke wensen heeft u voor uw eigen betrokkenheid?
- Is en komt er voldoende informatie beschikbaar op de manier die in het voorstel voor participatie beschreven is?

Gedurende zes weken heeft iedereen de gelegenheid om een reactie te geven op dit voorstel voor Participatie. Ontbreken er nog belangrijke onderwerpen in de beschrijving van de opgaven? Heeft u suggesties voor te onderzoeken alternatieven of mist u nog belangrijke thema's om te onderzoeken? Verderop is beschreven hoe u kunt reageren.

Wat zijn de uitgangspunten voor de participatie?

Voor de kustontwikkeling Eemszijlen stellen de overheden uitgangspunten voor om het contact met belanghebbenden in de omgeving aan te gaan en te onderhouden. Als u vindt dat we ons hier niet voldoende aan houden, dan waarderen we het als u ons daarop aanspreekt.

We kennen de belangen en weten wat er speelt

De overheden oriënteren zich breed op de belangen van inwoners en ondernemers in het gebied. Ze hebben een beeld welke waarden voor de inwoners belangrijk zijn en op welke onderdelen verbetering of versterking is te realiseren. Hierbij gaat het niet alleen over de dag van morgen maar ook belangen op middellange en langere termijn. Perspectieven van inwoners, ondernemers naar ook van de industrie worden verzameld.

Informatie delen

De overheden laten voor de kustontwikkeling veel onderzoek doen. Naar de huidige situatie maar ook naar de effecten van voorgenomen maatregelen. Daarover vastgestelde rapporten worden ook beschikbaar gesteld voor de inwoners.

We streven naar een oplossing met waarde voor alle partijen en het gebied

De overheden zien oplossingen en maatregelen met win-win voor natuur, economie en de (be)leefbaarheid in het gebied met een sterke koppeling met de bescherming tegen hoog water. Met de wetenschap dat we het niet iedereen volledig naar de zin kunnen maken en veranderingen ook tijdelijk gemoeid zullen gaan met hinder en overlast, is het streven naar een voorkeursoplossing met een breed draagvlak.

We nemen partijen mee in te maken keuzes en we zijn transparant over afwegingen

De overheden leggen goed uit waarom bepaalde maatregelen wel of niet haalbaar zijn. De afwegingen worden transparant vastgelegd en zijn inzichtelijk voor een ieder die er meer van wil weten.

Wie worden betrokken?

De belanghebbenden zijn op hoofdlijn ingedeeld in vier groepen: bewoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen. Zij praten mee, denken mee en adviseren over Eemssijlen. We zoeken contact met onderstaande belanghebbenden:

- **Bewoners:** Stichting Zuidelijke dorpen Delfzijl, Dorpsbelangen Borgsweer, Klankbordgroep Termunten en de omwonenden van de Groote Polder en de spuisluis in Delfzijl
- **Bedrijven:** Groningen Seaports, Vereniging Samenwerkende Bedrijven Eemsdelta (SBE), direct aangrenzende bedrijven, nutsbedrijven, recreatieondernemers, agrariërs.
- **Maatschappelijke organisaties:** Het Groninger Landschap, Waddenvereniging, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Natuur & Milieufederatie, LTO Noord, Commissie Bodemdaling, Programma Rijke Waddenzee, Fiets- & wandelorganisatie, ANWB, Hengelsportfederatie en Hulpdiensten
- **Bestuursorganen:** Provincie Groningen, gemeente Eemsdelta, Rijkswaterstaat, waterschappen Hunze en Aa's en Noorderzijlvest en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).

Daarnaast leggen we ook contact met bezoekers en recreanten in het gebied, met mensen die interesse hebben voor de kustzone van de Eems-Dollard.

Als u belanghebbenden of organisaties mist, dan horen we dat graag van U.

Wat hebben we al gedaan?

Voor bewoners van Borgsweer, Termunterzijl en Termunten zijn eind november 2020 vier bijeenkomsten georganiseerd. De bewoners zijn hier per brief over geïnformeerd. Ruim zestig bewoners zijn bijgepraat over het gedachtegoed over de Groote Polder en Eemssijlen. De bijeenkomsten en de reacties van bewoners gaven voldoende vertrouwen om een verkenning op te starten.

Er is door conditionerende onderzoeken al veel gebiedskennis verzameld en er zijn ideeën en initiatieven over oplossingsrichtingen opgehaald.

Ecologen van de zes initiatiefnemers zijn bijeen geweest in een expertsessie. Hier zijn ideeën en beelden opgehaald om met name aan de Groote Polder meer natuurwaarden toe te kennen.

Daarnaast hebben de zes organisaties afspraken gemaakt over de samenwerking. Deze zijn vastgelegd in een Intentieverklaring 'kustontwikkeling Eemssijlen'.

Waarover kunt u meedenken en meedoen?

In het project zijn er verschillende aspecten waar u over kunt meedenken en invloed op kunt uitoefenen.

Er staat nog niets vast. Alle besluiten moeten nog worden genomen.

Wel staat vast dat tbv herstel van de recreatiesluis in het centrum van Delfzijl het creëren van een robuuste zoet-zout overgang de spui op enig moment in het centrum van Delfzijl zal moeten worden uitgeplaatst.

De veiligheid voor de bewoners is van groot algemeen maatschappelijk belang. Er is geen inspraak mogelijk op de veiligheidseisen waaraan de dijk moet voldoen. De wijze waarop een dijk wordt versterkt staat wel open voor inspraak.

De grootste ontwerpgegevens waarover belanghebbende kunnen meedenken hebben te maken met het verplaatsen van de Valgenweg, de locatiekeuze van een nieuwe spuivoorziening en de inrichting van de Grootte Polder.

U kunt meedenken over alternatieven voor een ander tracé voor de Valgenweg. Daarvoor worden werksessies georganiseerd, waarbij de inwoners worden betrokken.

U kunt meedenken over het omleggen van het spui en over een locatiekeuze voor een nieuwe spuivoorziening. Hierbij kijken we zowel oost-west tussen het Oude Eemskanaal en Termunterzijl als noord-zuid tussen de zeedijk en de kop van het Oosterhornkanaal.

U kunt vervolgens meedenken over de gevolgen voor de Grootte Polder. Hoe zijn nieuwe leefgebieden, met dieren en vegetatie die daarbij horen, te combineren met de recreatieve functie en het slib invangen in delen van de Grootte Polder.

Voor de Grootte Polder geldt dat de zes organisaties een evenwicht nastreven in de mate van slibinvang, de ontwikkeling van nieuwe natuur en de mogelijkheden om in het gebied te recreëren.

Ook kunt u alvast meedenken over de herinrichting van het gebied rond de bestaande spuilocatie aan het eind van het oude Eemskanaal.

Samengevat:

- U kunt meedenken en ideeën aandragen over de oplossingen voor de kernopgaven, de kaders en de voorgenomen maatregelen. Passen de voorgenomen maatregelen bij de kernopgaven. Zijn er andere maatregelen denkbaar om de kernopgaven te realiseren;
- U kunt meedenken over de koppelkansen met meerwaarde voor de regio;
- U kunt meedenken over de wijze waarop belanghebbenden uit de omgeving tussentijds worden geïnformeerd en worden betrokken bij het proces van de verkenning en de planuitwerking. Wensen over uw eigen betrokkenheid kunt u te allen tijde aandragen
- Is en komt er voldoende informatie beschikbaar over het project? Wensen over de informatieverstrekking kunt u altijd aandragen.

Hoe kunt u meedenken?

In het project zijn verschillende momenten opgenomen om u te informeren en mee te laten denken over de gewenste inrichting en fasering. Deze momenten zijn onderverdeeld in formele (wettelijk vastgelegde) en informele momenten.

Participatie

Stakeholders worden gedurende de verkenningsfase betrokken. Op verschillende momenten worden stakeholders geïnformeerd en/of benaderd om mee te denken en mee te werken om te komen tot een integraal voorkeursalternatief.

Voor het bespreken van de brede kustontwikkeling wordt contact gelegd met de nieuwe Stichting Zuidelijke dorpen Delfzijl.

Voor de ontwikkelingen in het centrum van Delfzijl op de grens met Farmsum wordt een klankbordgroep overwogen, met vertegenwoordiging van bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

In Termunterzijl en Termunten is een klankbordgroep en in Borgsweer is een vereniging Dorpsbelangen met vertegenwoordigers van de inwoners. Betrekken van deze vertegenwoordigers kan bijdragen aan een goede afweging van belangen en commitment.

In de aanpak staat centraal dat de initiatiefnemers benaderbaar zijn voor inspraak. In 2022 gaan zij op vaste dagen tijdelijk zitting nemen in het kerkje van Borgsweer en in het Visserijmuseum in Termunterzijl.

Van daaruit gaan zij diverse activiteiten organiseren, met inachtneming van de beperkingen die dan gelden door de pandemie.

- **Inloophmomenten:** doel van deze momenten is om met lokale bewoners in gesprek te gaan over de kernkwaliteiten van het gebied, welke waarden behouden moeten blijven en welke waarden versterkt kunnen worden. Ook worden bezoekers meegenomen over de voortgang van het project, de dilemma's en de keuzes die gemaakt gaan worden. Bewoners krijgen zo dichtbij de mogelijkheid om te reageren op de ideeën, de resultaten van onderzoeken en de uitwerking in de eerste ontwerpen. De inloophmomenten worden breed bekend gemaakt, onder meer via de lokale huis-aan-huisbladen en de websites van de overheden.
- **Bewonersbijeenkomsten:** om plannen breder te delen en daarover met grotere groepen in gesprek te gaan worden bijeenkomsten georganiseerd. Hier ontmoeten meerdere bewoners elkaar om ook van elkaar te horen wat ze er van vinden. De overheden kunnen in deze bijeenkomsten ook aangeven wat met eerdere input van bewoners is gedaan.
- **Keukentafelgesprekken:** op verzoek komen vertegenwoordigers van het project bij u thuis om het project toe te lichten. Het is ook mogelijk dat u persoonlijk wordt benaderd, om mee te denken over de inrichting van het gebied, het beperken van overlast en mogelijke oplossingen en kansen aan te dragen. Daarnaast leveren de keukentafelgesprekken vaak veel lokale gebiedskennis op, die in het ontwerpproces een rol krijgt;
- **Lezingen:** er speelt veel in het gebied. Zoals de kwaliteit van de natuur staat onder druk, de chemische industrie op Oosterhorn gaat vergroenen, de toekomst van de landbouw staat op het spel. Er zijn meer onderwerpen te bedenken die van belang zijn voor de inwoners. Om meer achtergrondinformatie te bieden worden in het kerkje van Borgsweer en in het Visserijmuseum de komende jaren lezingen georganiseerd. Groningen Seaports, Het Groninger Landschap en LTO Noord werken daar aan mee.
- **Ontwerpateliers:** in ontwerpateliers wordt samen met direct betrokkenen (zoals maatschappelijke organisaties, omwonenden en grondeigenaren) ontworpen. Er wordt kennis uitgewisseld en er worden alternatieven en ideeën ingebracht om op deze manier stap voor stap toe te werken naar kansrijke alternatieven en uiteindelijk naar het voorkeursalternatief;
- **Wandelen in het gebied:** om naast omwonenden en georganiseerde belangengroepen ook de gebruikers van de dijk, zoals recreanten, te bereiken laat het projectteam zich ook regelmatig op de dijk zien. Hierbij gaat het wederom niet alleen om informatie geven, maar ook om informatie inwinnen. Waarom is de dijk opgenomen in de fietsroute 'Kiek over Diek? Hoe vaak wordt de hond hier uitgelaten? Hoe lang geniet u op het bankje van het uitzicht?
- **Overige informatievoorzieningen:** gedurende het project wordt de omgeving op verschillende manieren geïnformeerd:
  - **Nieuwsbrieven en persberichten:** bij belangrijke momenten en mijlpalen in het proces wordt de omgeving geïnformeerd middels nieuwsbrieven en persberichten;
  - **Projectsite** (<https://eemsdollard2050.nl/project/groote-polder>) de projectsite biedt online informatie over onder andere de aanleiding van het project, de voortgang van het project, belangrijke beslissingen en contactinformatie over hoe u mee kunt denken of informatie kunt opvragen;
  - **I-site:** aanvullend wordt een online 'e-platform' opgesteld. Via deze site kan een ieder gedurende het project eenvoudig reageren op de dan beschikbare informatie of voorliggende keuzes. Dit platform dient daarmee als consultatiemoment voor de omgeving bij project brede belangenafwegingen tot aan de totstandkoming van het voorkeursalternatief.

Onderstaande tabel geeft aan op welke niveau invulling wordt gegeven aan participatie door de omgeving.

Niveau participatie	Inhoud	Vorm
Informereren	Zowel mondeling als digitaal toelichten, o.a. uitleg over de uitwerking van het voorkeursalternatief, de vergunningen, vervolgonderzoeken, etc.	Inlooppmomenten, informatiebijeenkomsten, lezingen, nieuwsbrieven, persberichten, website, I-report
Raadplegen	Oor en oog voor wat er leeft in de omgeving, o.a. welke wensen er zijn over inpassing, materiaalkeuzes, uitvoeringswijze en nog uit te voeren onderzoeken.	Keukentafelgesprekken, wandelen, stakeholderbijeenkomsten, inlooppmomenten
Adviseren	Adviezen ophalen over kaders, voorwaarden, uitgangspunten over de verdere uitwerking van de oplossingsrichtingen	Diverse afstemming overleggen
Coproduceren	Samenwerken aan schetsen voor de inrichting van het gebied, ontwerpen.	Werkateliers, samenwerkingsovereenkomsten

Wanneer kunt u meedenken?

De kennisgeving en deze toelichting is op 8 juni 2022 gepubliceerd in de lokale bladen. Vanaf dat moment kunt u reageren. Het meedenken en reageren kan gedurende zes weken tot en met 19 juli 2022.

Zoals in het voornemen staat, gaan we in deze fase aan de slag met de kansrijke oplossingen. Deze willen we uitwerken in de vorm van schetsontwerpen.

Dat doen we tijdens werksessies en werkateliers.

Deze sessies gaan we organiseren in de periode vanaf begin juni tot aan de zomervakantie 2022. Ook vanaf eind augustus zullen er bijeenkomsten komen waarin we in gesprek gaan met de omgeving.

Wie organiseert de participatie?

De bevoegde gezagen voor de formele planprocedure hebben ook vanuit de Omgevingswet de verplichting de participatie te organiseren. De participatie voor de kustontwikkeling Eemszijlen wordt daarom georganiseerd door de provincie Groningen en het waterschap Hunze en Aa's, in samenwerking met andere samenwerkende partijen (gemeente Eemsdelta, het Rijk, Het Groninger Landschap en Groningen Seaports)

Aanvullende informatie

Meer info? Kijk op <https://eemsdollard2050.nl/project/groote-polder>

Wilt u graag contact? Neem contact op met de omgevingsmanager van Eemszijlen, dhr P. van Dijken, dat kan telefonisch: 06 38743904 of per mail: grootepolder@provinciegroningen.nl